

Werkgebied: Denderhoutem, Haaltert, Heldergem,
Kerksken, Terjoden

Mededelingen Heemkundige Kring
Groot-Haaltert - 3-maandelijks ledenblad

33e jaargang 2013 - nr. 4

Redactie:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert
Voorzitter - Secretariaat
Willy De Loose
053/83.08.81

Medewerkers:

Denderhoutem:

Luc Pots
Hans Sonck
Raf Hendrickx

Haaltert:

Wim Allaer
Jan Paul De Graeve
Marc De Moyer
John Scheerlinck
Christophe Provost

Heldergem:

Roger De Troyer
William Minnaert

Kerksken:

Joris De Kegel - ledenadministratie

Documentatiecentrum:

Warandegedebouw Sint-Goriksplein 17,
9450 Haaltert.

Open: eerste zondag en tweede donderdag
van de maand van 10 tot 12 u.

Gesloten: juli en augustus

Ruiladres:

Diepeweg 15, 9450 Haaltert
Lidmaatschap: € 10
Steunend lid: € 15
Rek.nr. BE40 4395 0830 6163
KREDBEBB

Heemkundige Kring Groot-Haaltert
Email: willydeloose@skynet.be
info@hkhaaltert.be

Website:

www.hkhaaltert.be

Elke auteur is verantwoordelijk voor
zijn/haar teksten.

Teksten mogen overgenomen worden mits
bronvermelding.

HK Haaltert is lid van 'Heemkunde Oost-Vlaanderen'.

Redactioneel

Nieuwjaarswens 2014

*Wensen schenken
is zijn een stukje mens een stukje god
liefhebben handen geven
strelen wat kwetsbaar is
verbinding maken
voortduwen de levenskar
talenten vermenigvuldigen
genezen van pijn
delen brood en wijn
vreugde verdriet hoop wanhoop
een steen verleggen in de rivier
bewonderen bloemen bijen
aanschouwen het spel van zon en maan
en sterren die ten ondergaan
zorgen voor de toekomstige generaties
en moeder aarde kwetsbaar
bezweren het noodlot
krachten opwekken
behoeden voor onheil
rechttop staan
macht omtoveren tot vreedzaamheid
ontvluchten lawaai indoctrinatie
de vos slijmerig prekend de passie
doorgaan niet opgeven
vrijheid van denken
spijkeren aan de muur onrecht valsheid
bestrijden wat des duivels is
zweven op engelengezang
maar bovenal nooit breken de bloedband.
Ik schenk je mijn wensen
geef ze verder.
Een héél gelukkig nieuw jaar!*

Nera Redant

*Misschien vinden jullie één of meer wensen toepasselijk
voor diegenen die je dierbaar zijn.*

Wij wensen van harte dat ze gerealiseerd worden.

Willy en medewerkers HK.

**Hernieuwing lidmaatschap. Doen !!
Dank voor jullie steun en sympathie.**

Atomse “Vroed(e)-vrouwen” en “Boenjelessen”

in de tijd vóór 1800 bestond er een tweedeling in de gezondheidszorg. Enerzijds waren er de chirurgijns die vooral de uitwendige geneeskunde voor hun rekening namen. Hun taak was o.a. om verwondingen te behandelen, operaties te verrichten, tanden te trekken en zo nodig ledematen te amputeren. Het vak van chirurgijn werd vaak gecombineerd met dat van barbier.

Uit de gegevens van de volkstelling in Denderhoutem anno 1796 blijkt dat er één “chirurgier” was (Roelandt Bernard?) maar geen dokters. De chirurgijns leerden het vak in de praktijk door een stage van een aantal jaren bij een ervaren chirurgijn. Die leerperiode werd in veel steden afgesloten door een examen dat werd afgenomen door de leiding van het chirurgijns-gilde.

Anderzijds waren er de universitair opgeleide medische doctoren die de inwendige geneeskunde uitoefenden. Zij hielden zich verre van praktische zaken zoals het verrichten van operaties.

De eerste gekende “*doctor voor het tractement der behoeftigen*” in Denderhoutem was Charles Poplemon die het zelfs tot burgemeester schopte in 1852.

Vanouds hebben vooral vrouwen zich met het begeleiden van bevallingen bezig gehouden. In West-Europa vond in de loop van de tijd een overgang plaats van familie- en burenhulp naar een meer specialistische begeleiding. De assistentie van familieleden en buurvrouwen werd teruggebracht tot voorbereidende activiteiten en ondersteuning. In toenemende mate werd een beroep gedaan op de diensten van oudere vrouwen die door de gemeenschap als deskundigen werden erkend en voor hun diensten een vergoeding kregen. Deze vrouwen werden ‘vroede’ ofwel wijze vrouwen genoemd.

Tijdens de Middeleeuwen waren vroedvrouwen heel belangrijk. Er groeide echter langzaam het gebruik dat vroedvrouwen de hulp van een arts inriepen wanneer er tijdens de bevalling iets misging. De vroedvrouwen waren in tegenstelling tot de “geleerde” dokters meestal van lage afkomst en hun stem telde niet mee.

De vrouwen die zich tot het ambt geroepen voelden gingen in de leer bij reeds gevestigde vroedvrouwen en ontvingen er een in hoofdzaak praktische opleiding. Deze opleiding konden zij aanvullen met wat te vinden was in kleine handboeken in de volkstaal.

Cornelis Kelderman – stadschirurgijn (1632-1711) te Brugge – schreef in 1692 een 13 hoofdstukken tellend boek “Onderwys voor alle vroed-vrouwen raeckende hun ampt ende plicht” van 90 pagina’s. Het bestaat geheel uit vragen en de goedgeachte antwoorden daarop om vroedvrouwen in spe voor te bereiden op het

af te leggen examen. Het geeft een goed beeld van de stand der verloskunde op het einde van de 17de eeuw.

Een ordonnantie uit 1679 bepaalde inderdaad dat niemand als vroedvrouw erkend zou worden, tenzij zij - onder begeleiding van een bevoegd verklaarde vroedvrouw - een bepaald aantal bevallingen had verricht, door een daartoe aangestelde examencommissie werd aanvaard

en vervolgens in die hoedanigheid werd aangesteld door de vierschaar van een gemeente en er de eed van trouw had afgelegd.

Zo kennen wij een akte van eedaflegging van 11 maart 1784 (archiefstuk GW4-1005 uit het Rijksarchief te Beveren) waarin de Atomse Anna De Cock en Maria-Catharina Van der Hoeven worden uitgenodigd de eed van trouw af te leggen aan de hen opgelegde verplichtingen die luidden als volgt:

- "1. De vroetvrouwen geroepen sijnde sullen hun plicht verrichten bij degene daer sij eerst geroepen sijn sonder onderscheyt van conditie rijk ofte aarme.
- "2. . Sij sullen secret sijn in voorvallen tot naedeel van het kint ofte sijn ouders;
- "3. De vroetvrouwe die geroepen is ende wettelijck beletsel heeft sal dander van sonder excusie van niet eerst geroepen te sijn, haer plicht vervullen.
- "4. Sij sullen in het verrichten van hun functie hun wachten van eenighe superstitie te gebruiken.
- "5. Als het sal noodig sijn van het kint over de moeder te doopen sullen sij voor soo veele doendelijck het Eygen vleesch van het kint met hun hant met natuerelijck waeter voorsien, begieten ofte bestrijeken tsaemen sprekende dese worden: Ick doop u in de naem des Vaeders, ende des Sons ende des heijlighen Geest.
- "6. Sij sullen hun wachten van het kint voor ofte naer de geborte te doopen tensij in de dringende nootsaeckelijckheijt.
- "7. Sij sullen met het kint selfs soo dit geschieden kan, ten doopen komen ende sonder lanck in de herberghe te vertoeven het kint naer sijne moeder draegen.
- "8. In gevolge dese instructie dese vrouwen vooren gehouden hebben sij gedaen den eed ter goeder trauwen ende heben geexerceert in het doopen ter presentie van den heere pastor welcke meyer ende schepenen hebben hun bevolen. Bekwaem sijn de voors ? hun vooren gelesen te hebben beloofd dese getrauwe te sullen observeren. En het selve bij ons burgemeester ende schepenen voorn. en in onse ordinaire vierschaere van den 11 meerte 1784.

Naamtekenden:

A. De Kock; M.-C. Van der Hoeven; De Sadeleer (meier); Adriaan Backaert, (burgem.) J. Ghijssels, M. Van der Paelt en Fr. Beeckman, schepenen.

Uit vooral achttiende-eeuwse geschriften komt een sterk negatief beeld van de vroedvrouw naar voren: vroedvrouwen hadden slechts via praktijkervaring verloskundige kennis verkregen.

In de eerste plaats was er een vooruitgang van de “gynaecologische” kennis dankzij de opleiding aan de universiteit. Deze universitaire stonden vijandig tegenover mensen die slechts ervaring hadden in de verloskunde zonder een theoretische achtergrond. Bovendien meende men dat vroedvrouwen niet in staat waren tot het vatten van die theoretische kennis

Nadat in de loop van de achttiende eeuw de instrumentele techniek, met name het ingeburgerd raken van de 'forceps' (de verlostang – waarvan het in de volksmond “met de ijzers gehaald worden”), een vaste plaats in de verloskunde had verkregen, werden alleen de gediplomeerde verloskundigen bevoegd verklaard met deze instrumenten te werken.

Daarvoor hadden ze trouwens het voordeel een grotere lichaamskracht te hebben en ze hadden de beschikking over verschillende instrumenten die vroedvrouwen wettelijk niet mochten gebruiken. De “gynaecoloog” ging nu ook de praktijk van de vroedvrouw voor een deel overnemen of op z'n minst de vroedvrouw beter instrueren, zodat zij ook wat inzicht in de theorie zou krijgen. Hoewel (dure) mannelijke geneesheren stilaan meer en meer veld wonen, bleef er – vooral op het platteland en bij de armere bevolkingsgroepen - een tekort bestaan aan goed opgeleide vroedvrouwen. Samen met de slechte hygiënische omstandigheden, een - in sommige streken - grote armoede en slechte huisvesting, leidde dit in de negentiende eeuw tot een hoge kindersterfte.

De vroedvrouw was een spilfiguur bij geboorten. Ze hielp de moeder bij de bevalling, zij verzorgde de moeder en soms zelfs de hele familie gedurende een negental dagen na de geboorte, zij was aanwezig bij de doop en vergezelde de moeder bij de kerkgang.

Vroedvrouwen konden en mochten volgens de regels maar één bevalling tegelijk begeleiden, en als de bevalling eenmaal begonnen was, mochten zij niet even weggaan naar een andere bevalling. Zwangere vrouwen reserveerden daarom ruim van tevoren een vroedvrouw voor de naderende geboorte.

Wanneer de weeën begonnen waren, haalde iemand uit de omgeving (de echtgenoot, een buurvrouw, een meid of een knecht) de vroedvrouw. De vroedvrouw was op dat moment verplicht te komen. Het huis werd voor de bevalling klaar gemaakt door buren, familieleden of de meid van de zwangere. Met name de aanwezigheid van een “viermande” of testvuur (= een soort ijzeren vuurkorf in de kraamkamer waarboven het linnen, de kleding, inz. de luiers gedroogd werden en waarvoor het kind wordt “gebakerd” in de bakermat), de wieg, de luiers en het bed waren van belang. De echtgenoot was normaal gesproken niet aanwezig bij de bevalling. De aanwezigen waren vrouwelijke buren, familieleden of vriendinnen.

De vroedvrouw bracht zelf ook een aantal zaken met zich mee: *“voor eerst sterck gaeren, of veel beter smal getwongen sacht gaerenlint, eene schaere, olie, warm water, een kraemstoel, korte naegelen aen de vingeren, warme doecken om soo well de vrouwe als de vrucht te decken”*

Dat waren haar professionele spullen. Maar haar karakter en haar psychologisch optreden waren op zo'n spannend - voor de moeder of kind soms levensbedreigend - moment ook van zeer groot belang. Als persoonlijkheid bracht zij in het beste geval flinke kordaatheid en uiterlijke rust met zich mee.

De vroedvrouw stond, knielde of zat tussen de benen van de barendende vrouw. Haar beide benen werden - wijdbeens - vastgehouden door andere vrouwen. De rokken van de barendende vrouw werden opgetrokken, zodat deze niet vies zouden worden door de vrij komende vloeistoffen. Kamers werden in het algemeen spaarzaam verwarmd. Om geen kou te lijden sloeg men van boven af een deken over de benen heen. De vroedvrouw begeleidde de geboorte en ze paste indien nodig handgrepen toe om de geboorte te bespoedigen. Ze ving de pasgeborene op en knipte de navelstreng door. Daarna legde zij het kind in doeken en gaf het aan een van de omstaanders die de baby en de navelstreng controleerde op eventuele gebreken of problemen.

Tenslotte zorgde de vroedvrouw ervoor dat ook de placenta compleet uit de baarmoeder kwam; deze toonde zij ter controle aan omstaanders. Daarna werd de kraamvrouw verzorgd en in bed gelegd. De baby werd bij de vuurmand gebakerd en aan de vader van het kind aangeboden, die de vroedvrouw een traditionele fooi gaf.

Alleen de gediplomeerde verloskundigen waren bevoegd verklaard om bij gecompliceerde bevallingen met de verlostang te werken. Dat verklaart waarschijnlijk ook waarom er zoveel kinderen (en vrouwen) het kraambed niet overleefden. In 1890 stierf een kwart van de pasgeborenen nog tijdens of vrij snel na de geboorte. Voor de vrouwen lag het gevaar van kraamvrouwenkoorts voortdurend op de loer. De meeste vrouwen bevielden thuis met hulp van buurvrouwen, een vroedvrouw of een “baker”, bij ons “boenjeles” genoemd.

Het is pas vanaf 1841 met de komst van Charles Popelemon - en later in 1876 met Feliciaan Van Oudenhove - dat er een universitair geschoolde dokter naar Denderhoutem komt. Uit de (Popp-) kadasterleggers weten wij wel dat er dokters waren in Haaltert en Ninove (dokter Arents Alexander in Haaltert en dokter Fransman Franciscus in Ninove.)

Medische hulp was door de (hoge) kostprijs voorbehouden aan de meer kapitaalkrachtigen en voor een “normale” bevalling deden de Atommenars nog altijd in de eerste plaats een beroep op een “boenjeles”.

Uit het naamgebruik valt op te merken dat dergelijke dames weliswaar nog ongecompliceerde bevallingen – al dan niet onder de supervisie van een dokter – deden maar vooral de baby “boenjelden”.

In ons dialect is “boenjelen” = “strak samenbundelen” ofte in het algemeen nederlands “bakeren”. De baker was meestal een vrouw met veel ervaring met kleine kinderen die zorgde voor moeder en kind in de kraamtijd. Pas een eeuw geleden kwamen de eerste opleidingen voor de vrouwen. De baker, ‘bakerde’ het kind (=strak inzwachtelen van een zuigeling) en gaf de kraamvrouw tips en begeleiding bij de verzorging van de baby. Inbakeren was een belangrijke taak van de vrouw. Kinderen werden stijf in doeken gewikkeld om zo rachitisme (=scheefgroei) te voorkomen en om eventueel letstel veroorzaakt door de bevalling te laten genezen. Na drie maanden werden de armen vrijgelaten en nog eens drie maanden later was het kind uitgebakerd.

We kennen allen uitdrukkingen als “Hellas was de bakermat van de democratie”. Maar dat dit teruggaat op een werkelijk bestaand voorwerp en hoe dat eruit zag, leerden we uit een “De Magere Keuken” - een gravure naar een tekening van Bruegel (1525). Onderaan links zit een vrouw met gestrekte benen op de vloer in een merkwaardige wanvormige mand. Dit is geen wan maar een bakermat. De bakermat werd gevlochten in een spiraaltechniek, uit stro en gekloofde braamstengels zoals de bijenkorven. Men kan dan eerder spreken van een bakermat - dat is dan ook de benaming die gebruikt wordt in de boedellijsten uit die tijd. De baker - dit

is de vrouw die de zuigeling verzorgt- neemt plaats in de mand om de kleine te bakeren, dit wil zeggen: te voeden, verschonen, in te busselen. De prent toont een rachitische, maar toch al uit de kluiten gewassen kind, dat melk krijgt toegediend uit een koehoorn met afgezaagde top die als zuigfles fungeert.

Peter Vande Velde, 1919-1944. Mann Historical Files

De mand had één hoge kant die bescherming bood tegen de tocht. Dit is duidelijk te zien op het schilderij van de nederlandse kunstschilder Esaias Boursse (Amsterdam, 3 maart 1631).

Drie maal per dag zat de baker of moeder dicht bij het vuur in de bakermat om het kind te verzorgen. Te dicht bij het vuur gezeten zou het kind 'te heet gebakerd worden' en later een 'te driftig karakter' kunnen hebben. Na gebruik werd de bakermat aan de muur gehangen.

Mits enig zoekwerk - en vooral navraag bij de oudste generatie - konden wij onderstaande Atomse "boenjelessen" opsporen:

Victorine (Maria) MUYLAERT (°17 dec 1864 - overleden in 1948) - gehuwd met PIENS Augustus met wie zij 6 kinderen had. Afkomstig uit den Daal.

Paula Piens - dochter van haar zoon Omer - bezorgde ons nevenstaande foto van haar grootouders en wist ons te vertellen dat haar grootmoeder haar vertelde waarom "het boenjelen" zo belangrijk was. Je moest de baby zodanig inpakken met behulp van 4 doeken dat hij echt rechtop "stijf" kon staan. Paula vertelde ons minutieus hoe een Atomse baby werd "geboenjeld" en de bevestiging ervan vonden wij terug in "Médecine & Hygiène Populaire à la portée de tous" van E. Kienzler.

De senioren onder ons herinneren zich nog goed hoe - lang voor de wegwerpluiers werden uitgevonden - men aan flanellen luiers op de wasdraad kon weten in welk gezin er nog baby's waren. Eerst kwam de flanellen luier, daar bovenop kwam een katoenen doek. Vervolgens werd de baby gebundeld in een dweil en als buitense laag werd een doek gebruikt gerecupereerd .. uit de lange slippen van een manshemd.

Men "boenjelde" (= bakerde) de kinderen in omdat men dacht dat daarmee de kneuzingen, opgelopen bij de geboorte, beter zouden genezen. Ook dacht men dat hiermee een navelbreuk voorkomen kon worden en dat de kinderen hierdoor niet scheef zouden

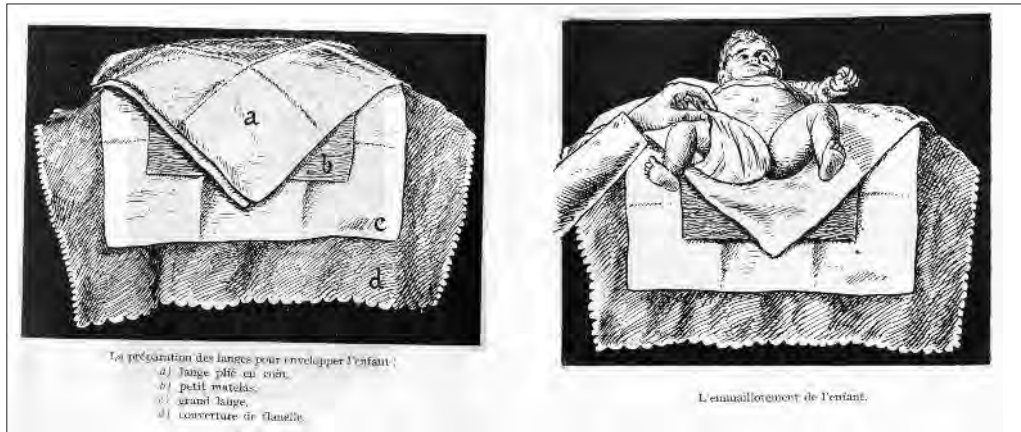
groeien. Kinderen leden vroeger vaak aan de Engelse ziekte (rachitis). Bij gebrek aan vitamine D groeiden de ledematen krom. Men dacht dit tegen te gaan door de kinderen stevig in doeken te wikkelen.

Dat laatste was overigens niet zo'n gek idee, want de kindjes lagen in een krappe bedstee of in een lade. Kinderen werden de eerste drie maanden van hun leven zo in lappen gewikkeld, dat ze een stijf popje waren.

Paula herinnert zich ook het verhaal van haar grootmoeder die weet had van een kindje dat de val - samen met de moeder - van een steile zoldertrap heelhuids was doorgekomen vanwege het strakke cocon waarin het zat gebundeld.

De kinderen werden op deze wijze in de luren gelegd. Het woord luur is afgeleid van het Middelnederlandse ludere wat luier betekent. En zo weten wij meteen waar de uitdrukkingen 'Iemand in de luren leggen' (iemand foppen, bedriegen.) vandaan komt.

Geboorte en dood liggen soms dicht bij elkaar: Victorine hielp zelf met het "afleggen" van doden, haar grootvader August - werkte op de boerderij van Van den Houte in de Stichelen - maakte zelf de "bollekens watte" klaar om het H. Oliesel toe te dienen...

Elisa (Maria) DE GRAEVE ° 9.3.1879 - † 11.3.1961) gehuwd met Franciscus De Deyn. Deze groottante van Josephine De Graeve was afkomstig uit de Vondelen en schijnt “zeer goed geëquipeerd” te zijn geweest: met lange zwarte mantel en dito muts of kap. Schijnbaar had ze een ganse klerkast vol van die uniformen. Ze werkte samen met Dr. De Rouck. Josephine herinnert zich nog heel goed dat haar groottante gedurende 9 dagen voor moeder en kind zorgde want een kraambed duurde minstens negen (heilig getal) dagen; was de moeder eerder opgestaan, dan diende ze althans die dag weer in bed te gaan liggen.

VAN ROSSEN Rosalie beter gekend als “**BOLLE Rose**” – echtgenote van **DE BOLLE Camiel**. (° 26 april 1880 - † 9 april 1956)

De grootmoeder langs moeders kant van Eliane Braem was afkomstig uit de Lebeke en had zelf 4 kinderen.

Lucia (Maria) GOEMAN (°15 mei 1884 - † 15 augustus 1957 – gehuwd met Petrus ASSELMAN) afkomstig van 't Scherp (Terlinden)

Als jonge vrouw ging Lucie de was doen bij dokter Honoré Pauwels en later ook bij zijn schoonzoon dokter De Rouck; daarnaast was ze ook "boenjeles".

Een bekende Atomnaar die zij op de wereld heeft gezet was Jan Eeman; zijns ouderlijk huis stond op de plaats van de Pastorij, het nieuwe RVT.

Haar kleinzoon Willy Van der Straeten zou normaal in het ziekenhuis van Ninove moeten geboren worden maar wegens hoogdringendheid is Lucie moeten inspringen. Willy woont nog steeds in het huis van zijn grootmoeder dat na een brand in 1936 werd heropgebouwd.

Judith (Catharina) GOEMAN – naamgenote van Lucia maar slechts ver verwant (° 1 augustus 1903 - † 1998) – gehuwd met Arthur Henri DE PELSMAECKER)

Ramen hoeveel baby's Judith uiteindelijk (hielp) op de wereld zette(n) is onbegonnen werk. Ze hielp o.a. de jongste dochter van Sooi (De Pril), den beenhouwer, onder de supervisie van Dr. Van Ongevalle op de wereld. Dochter Jeannine vertelde ons volgende anecdote die zij te horen kreeg van haar ouders. In het oorlogsjaar 1943 was er nog volop schaarste en haar vader was de koning te rijk wanneer hij de hand kon leggen op een partij vlees. Toen moeder Adeline weën kreeg had hij juist de hand kunnen leggen op een partij vlees dat diende “gekleind” te worden, vandaar zijn uitroep “*Vraa, koste na echt giejn andren dag kiezen...*”

Judith hielp er ook de volledige kroost van Jeanne “uit de molen” (Meganck) op de wereld zetten. Ze ging er trouwens “in dienst” tot ze die post verliet om aan de slag te gaan in het gezin van Dr. De Vriendt.

Indertijd ging de boenjeles samen met de meter en de peter ter kerke om de pasgeboren baby te laten dopen. Na de doopplechtigheid ging men het kindje ‘begieten’ en trok men de eerste de beste herberg in. Op zo’n dag gingen de feestvierders trouwens gewoonlijk elk café binnen dat ze ontmoetten op hun weg naar huis. Peter en meter betaalden de borreltjes voor de boenjeles, vrienden, buren en familieleden. De waard en de waardin wensten ‘proficiat’ en werden ook getrakteerd. Soms betaalden ook de aanwezigen een rondje. De vroedvrouw had soms een glaasje teveel op en er zijn dan ook verschillende anekdoten bekend van vroedvrouwen die vergaten het kindje mee te nemen of het ondersteboven droegen bij het verlaten van de laatste herberg. Na deze kroegentocht werden de peter, meter en de baker thuis onthaald op koffie en rozijnenboterhammen om ze weer wat nuchter te maken.

De boenjeles was ook present wanneer de jonge moeder haar “Kerkgang” deed. De kerkgang is een kerkelijke traditie die de moeder moest volgen op de dag dat ze hersteld was. Dat was gewoonlijk ongeveer negen dagen na de bevalling, soms ook twee tot drie weken erna. In ieder geval vertoonde de moeder zich niet op straat vooraleer ze haar kerkgang had gedaan. Ze ging dan samen met de vroedvrouw, die soms ook het kindje bij zich droeg, naar de vroegmis, waar de pastoor haar begeleidde bij de plechtigheid ter ere van Onze-Lieve-Vrouw. Soms volgden ze een gewone mis. De mis werd in elk geval betaald door de moeder. De arme mensen die geen mis konden betalen, deden hun kerkgang in een gewone mis, betaald door iemand anders. Oorspronkelijk zou dit een zuiveringsfeest zijn geweest, hoewel de meeste vrouwen die oorspronkelijke betekenis niet meer kenden en het beschouwden als een dankbetuiging aan Maria omwille van de goede afloop. Na de kerkgang werden de vrouw en de vroedvrouw meestal uitgenodigd om koffie te gaan drinken bij buren of bij een winkelierster waar de vrouw klant was.

De kerkgang kende in Vlaanderen een achteruitgang door de na W.O. I groeiende gewoonte om in kraamklinieken te bevallen. Op het platteland, en zeker in die gebieden waar de levensstandaard niet erg hoog was en de verbinding met de stad, waar zich het ziekenhuis bevond, redelijk slecht was, duurde het echter tot na 1945 vooraleer de thuisbevalling een opmerkelijke achteruitgang kende.

Als klein broekventje herinner ik mij dat Judith altijd aan onze deur stopte wanneer mijn moeder “de zep” aan het uitvegen was en ik steevast de vraag kreeg (alhoewel mijn moeder in Ninove in het moederhuis was bevallen) “of ik wel wist dat zij mij geboenijeld had”.

Een “boenjeles” was toen wat we tegenwoordig een kraamverzorgster noemen. Voortaan begeleidde zij de dokter of vroedvrouw en was een paar dagen vóór en na de kraam in huis.

Een kraamvrouwenopleiding kwam er pas rond 1900. Vanaf het begin van de 20ste eeuw ging de overheid zich meer met de openbare volksgezondheid bezighouden.

In Vlaanderen is het gebruik van de titel beschermd door de *wet van 15 november 1946 tot de bescherming van de titels van verpleger en verpleegster*. Wie na de afkondiging van deze wet van 15 november 1946 de titel van verpleger of verpleegster wilde gebruiken, was verplicht om eerst een opleiding tot verpleegkundige te volgen. Ziekenhuizen met specialisten en materniteiten werden meer en meer toegankelijk voor iedereen. De “boenjeles” nam de dagelijkse huishoudelijke taken voor haar rekening (zoals koken, wassen, strijken, ...) en ving de andere kinderen van het gezin op.

Familiehulp heeft nu die taak overgenomen en zorgt voor integrale kraamzorg; hiervoor staan de kraamverzorgenden garant. Deze kraamverzorgenden zijn professioneel opgeleid en gespecialiseerd in de kraamzorg, dit is de professionele hulp van de kraamverzorgende voor aanvullende of vervangende hulp bij de lichaamsverzorging van de baby en de moeder.

De Atomse “boenjelessen” gingen dan ook meestal in dienst bij een dokter (Lucia Goeman bij dokter Pauwels en later bij diens schoonzoon Dr. De Rouck, Judith Goeman bij dokter De Vriendt.)

Evelina (Clara) DE CONINCK gehuwd met Remi Geerts.
° 23 november 1901 - † 29.11.1994

Boenjeles Eveline begon haar carrière als “boenjeles” in 1943: het eerste kindje dat ze ter wereld hielp brengen was Elvire De Vos, het eerste kind van Maria Matthijs. Eveline had aan de moeder van Maria gevraagd of ze dat mocht doen met de hulp van Maria’s moeder want Eveline was weduwe geworden (in 1938) met nog jongere kinderen en zocht naar een inkomen. Blijkbaar is ze uitgegroeid tot een goede vroedvrouw. Maria kreeg dus wel assistentie en de supervisie van Dokter De Vriendt.

Al haar kinderen behalve Willem zijn thuis geboren. Zoon Willem - geboren in 1944 - lag “verkeerd” (schouder ipv hoofdje) en dr De Vriendt wilde dat ze naar de kliniek van Ninove ging om te bevallen.

Het begin van een stille revolutie in de geneeskunde: ziekenhuizen met specialisten en materniteiten werden meer en meer toegankelijk voor iedereen. Al de andere kinderen - tot en met de laatste geboren in 1960 (Lieven) - zijn thuis geboren, altijd met boenjeles Eveline en assistentie van Dr De Vriendt. Volgens Etienne De Coninck deed haar tante Eveline De Coninck zowel dienst bij kindjes kopen als bij doden afleggen.

Maria herinnert zich ook dat haar moeder **Philomena Van Gucht** (°19.11.1841 - † 12.1.1908) 11 kinderen baarde (waarvan 7 na enkele maanden – waaronder 4 jongens – stierven.) Uiteindelijk hebben ze ontdekt dat het kwam door besmet water, te veel nitrieten: de waterput lag niet zover van de beerput. Dat was ook de reden dat de openbare pompen in Denderhoutem afgebroken werden.

Bij Philomena Van Gucht was de boenjeles ene Barbara - volgens haar een oud vrouwtje dat op de huidige Poel woonde in een klein huisje op de plaats waar nu haar kleindochter Nathalie De Vos woont. Ze herinnert zich als kind dat ze de kamer waar haar moeder aan het bevallen was binnen gegaan was en natuurlijk weggestuurd werd, maar herinnert zich duidelijk dat Dokter Honoré Van Ongevalle toen in die kamer was. Waaruit wij dus kun-

nen concluderen dat er vanaf 1918 vrouwen in het kraambed al begeleiding kregen van een dokter; maar dat waren toen nog gegoede mensen. Hoe dat het bij de armen ging heb ik nog niet kunnen achterhalen.

Tot besluit een opsomming van “bakerpraatjes” die ongetwijfeld een glimlach op de lippen zullen toveren:

Tijdens de zwangerschap mocht een vrouw niet met de benen over elkaar zitten, want dan groeiden die van het kind aan elkaar.

Ze mocht haar armen niet boven haar hoofd steken, aangezien de navelstreng zich dan rond de nek van het kind krulde.

Onder een drooglijn doorlopen of een halsnoer dragen had hetzelfde effect.

De vrouw mocht vooral niet schrikken van lelijke of vreemde dingen en mensen; dat zou een even lelijke of vreemde afwijking aan de vrucht veroorzaken.

Schrok de vrouw niettemin, dan mocht ze nooit met haar hand haar lichaam ergens raken, daar het kind op die plaats een wijnvlek zou krijgen.

Sloeg ze bij het schrikken voor een haas een hand voor de mond, dan kreeg haar kind onherroepelijk een hazenlip.

Ze kon het beste naar mooie dingen kijken, daar werd haar kind ook mooi van.

Zo was veel melk drinken aan te raden als de vrouw een blanke baby wenste.

Een beker azijn per dag leverde een mager kind op.

Gestage boterconsumptie maakte het kind blozend.

Rauwe wortelen zorgden voor een zoon, slappe kost voor een dochter.

En of het een meisje of een jongetje was viel af te leiden uit de beweeglijkheid van de vrucht en de ronding van de buik (zat die aan de rechterzijde, de gelukkige kant van de mens, dan was het een jongetje).

Voor een snelle bevalling moet je alle deuren en ramen open zetten.

Ten slotte waren er diverse geboden voor de kraamvrouw die voortkwamen uit de onreine toestand waarin zij geacht werd te verkeren. Zo moest het kraambed minstens negen (heilig getal) dagen duren; was de moeder eerder opgestaan, dan diende ze althans die dag weer in bed te gaan liggen. Gewestelijk mocht zij voorlopig evenmin de stallen betreden, de was doen, kleren in de kast leggen, dichtbij ingemaakte groenten en vers geslacht vlees komen, vet uitbraden en pannenkoeken bakken, of zich zelfs op straat vertonen, want waar zij liep zou nooit meer gras groeien.

© Luc Pots

- 1 *Anna DE COCK: waarschijnlijk de ongehuwde dochter van Petrus De Cock en Petronella Goossens - Denderhoutem °28.7.1751 † 19.4.1817 of de ongehuwde dochter van diens broer De Cock en Van der Eecken Anna - ° Denderhoutem 26.2.1743 † 7.10.1788.*
- 2 *Maria-Catharina VAN DER HOEVEN: ongehuwde dochter van Petrus Van der Hoeven en Joanna De Smet ° Denderhoutem 7.2.1745*
- 3 *De Gentse meesterchirurgijn Jan PALFIJN (1650 -1730) was de eerste die het aandurfde om de door hem ontworpen verlostang in 1723 in de openbaarheid te brengen aan de Academie van Wetenschappen te Parijs.*
- 4 *MÉDECINE & HYGIÈNE POPULAIRE À LA PORTÉE DE TOUS – E. Kienzler – Editions SOPAL, Strasbourg – 1933.*

Honderd jaar geleden vierde Kerksken uitbundig feest.

De eeuweling Dominicus Meganck werd geboren op 13 december 1813. Met zijn broer Elisius introduceerden zij, in samenwerking met pastoor Van Hoeymissen, de weefnijverheid in Kerksken. Zij zorgden vanaf 1845 voor de eerste te werkstelling in de Jacquardwerfverij. Vooral Elisius was de drijvende kracht achter de nieuwe techniek. Pastoor Van Hoeymissen getuigde hierover in zijn memoires *"Elisius den oudsten der kinders werd door God op eene bijzondere wijze verlicht om de samenstelling van de mecanissen te verstaan, verbetering bij te brengen, het getal van cartons te verminderen door bijvoegsel van cammen, gespaarzaamheid en gemak in de bewerkingen."*

Dominicus zoon Leander Meganck commercialiseerde de nieuwe technieken, werd textielfabrikant en burgemeester van Kerksken van 1872 tot 1908.

Dominicus Meganck overleed op 21 december 1913. Tijdens het weekend van 25 oktober werd hij uitbundig gevierd. Volgens de kranten toen nog in uitstekende gezondheid. Het aangeboden feestmaal was zeker geen dagelijkse kost. De honderdjarige en de genodigden werd een feestmaal aangeboden, een 3 sterren restaurant waardig.

'De Werkman' van 31 oktober 1913 beschreef lyrisch het gebeuren in Kerksken.

"Kerkxken. Die schoon Parochie vermaard door hare welsprekende, verstandige ouderlingen, door hare fijne teekenaars en wevers, door haar rechtschapen volk. Kerkxken, 1113 inwoners van 't mannelijk en 1071 van 't vrouwelijk geslacht, allen Vlamingen behalve eene vrouw, weinig ongeletterden. Dat Kerkxken heeft een Eeuweling, namelijk M. Dominicus Meganck zondag luisterrijk en eenparig gevierd door versiering der huizen en wegen, door fijne jaarschriften; triomfbogen, door aanspraken in de Kerk en op Gemeentehuis, door algemeen en oprechte gelukwenschingen. De Honderdjarige had een goed opzicht voor zijne hooge jaren en lachte vrolijk en opgeruimd; we zijn immers te Kerkxken waar men vrij mag zeggen dat iemand gelachen heeft."

Een wonder der wonderen!

De honderdjarige Alexandrina Van Heldergem was aanwezig op het feest. Twee Eeuwelingen! De Eeuweling is geboren in 1813, getrouwd in 1840 met Amelia Gees, uit welk huwelijk 5 kinderen, waarvan slechts nog een dochter ongehuwd die bij haren eerbiedwaardige vader woont; een dezer

vijf kinderen was Leander Meganck, die 30 jaren Burgemeester is geweest. Sedert 1870 is M. Meganck weduwnaar. De kommeeren zeggen dat hij nu een oogsken trok op de Honderdjarige Alexandrina. Eere en dank aan, het vrome Kerkxken, voor zoveel eer bewezen aan dien Eeuweling.”

Ook ‘De Volksstem’ van 28 oktober 1913 bracht een uitvoerig verslag. Veel volk was aanwezig niet alleen voor de honderdjarige, maar voor “de algemene verlichting van het dorp”. Kerkxken maakte voor de eerste maal kennis met elektriciteit. Een generator aangedreven door een stoommachine verlichte met tientallen gloeilampen het dorp. Toen een onverklaarbaar wonder.

“Een honderdjarige te Kerkxken. De gemeente Kerkxken was Zaterdag en Zondag in volle feest, om den honderdsten verjaardag te vieren van een harer achtbaarste ingezetenen, M. Dominicus Meganck. Den Zaterdag avond reeds, werd het feest aangekondigd door het gelui der klokken en kanongeschut. Zondag wapperde de nationale vlag aan alle huizen zonder uitzondering. Het getal jaarschriften, waaronder er zeer passende waren, was waarlijk ontelbaar. Men zag er schier overal. Aan de kerk en aan de woning van den jubilaris waren praalbogen opgericht en de weg, tusschen de kerk en het gemeentehuis was beplant met versierde sparreboompjes. Kwart voor 10 ure, werd de jubilaris ten zijnen huize afgehaald door de schoolkinderen, de maatschappij ST Franciskus, de muziekmaatschappij van Haeltert met hare eereleden, de familie van den jubilaris en de gemeenteoverheden, en in stoet naar de Kerk gevoerd.

De gevierde zag er waarlijk opgeruimd en in uitmuntende gezondheid uit. Ook werd hij door het talrijk publiek, zoowel ingezetenen der gemeente als vreemdelingen, geestdriftig toegejuicht. Aan den ingang der Kerk werd de jubilaris ontvangen door de geestelijkheid der parochie, die hem naar het Koor bracht, om er de plechtige Mis van dankzegging bij te wonen. Na het Evangelie sprak de E.H. pastoor de lofrede uit van den eeuweling. De redenaar betoonde in goed gekozen bewoordingen wat al goed de jubilaris gedaan heeft, samen met den nooit volprezen pastoor Van Hoeymissen, voor het stoffelijk geluk der gemeente. Na de mis werd de gevierde met dezelfde eerbewijzen naar het Gemeentehuis geleid, waar hij ontvangen werd door de leden van de gemeenteraad, met burgemeester en schepenen aan 't hoofd, het arm- en het kerkbestuur. Talrijke geschenken werden er den Jubilaris aangeboden. Als eene bijzondere zeldzaamheid dient hier wel aangestipt te worden, dat de honderdjarige van het naburige Heldergem Alexandrina Perdaens, het feest met hare tegenwoordigheid opluisterde.. 's Namiddags lokten het concert en des avonds voor de algemene verlichting van het dorp en het vuurwerk veel volk en nog lang zal men zich te Kerkxken deze blijden feestdag herinneren.

Hulde aan den braven en deugdzamen eeuweling! Proficiat aan die goede katholieke familie!”

Op 28 december bracht ‘De Volksstem’ nog een hulde aan de overleden Dominicus die de Kerkskenaren welvaart bracht door het activeren van de plaatselijke weefnijverheid

“Zondag 21 december is te Kerkxken godvruchtig overleden, M. Domien Meganck, wiens eeuwfeest onlangs gevierd werd. 't Was namelijk op 26 oktober, dat heel Kerkxken in feesttooi was, om den nog kloeken jubilaris te vieren. Elkeen droeg het zijne bij, om het eeuwfeest zoo luisterrijk mogelijk te maken daar het zodoende aan den eerbiedige waardigen ouderling eens te meer zijn erkentelijkheid wilde bewijzen, voor de welvaart welke hij jaren te voren Kerkxken gebracht had. 't Was hij namelijk, die in overeenstemming met den E.H. Van Hoeymissen, de alomvermaarde weverijen van Kerkxken oprichtte.”

M. Meganck heeft kalm en gelaten het tijdelijke met het eeuwige verwisseld, om hierboven het loon te genieten zijner goede deugden. Hij ruste in vrede.

Joris De Kegel

Heldergem – De Liefkeshoek

In de Processieweg, nabij het kerkhof situeerde zich een doodlopend straatje, de Hoekskenstraat. Er stonden drie schamele huisjes. Wat verder in de Processieweg waren er twee 'estaminets.' Links was er het café 'bij Baukes' (van Barbara) van Constantinus Coppens en Barbara De Jonghe. Rechts woonden Donaat De Troyer en Evarista Raes (de zus van oud-burgemeester Frederik Raes) in de herberg en kruidenierswinkel die in de volksmond 'bij Ristaus' genoemd werden.

Kaartspelers in de hof van de staminée bij Ristaus. De twee dochters Celeste en Melanie en de kaartspeler Henri Cooreman tussen de twee damens.

Na WO I werd er in bijna elk gehucht een 'wijkkermis' ingericht. Zo was er één in Oom. Op het Oud-Dorp waren de inrichters van kermis fantasieplein: Sisken uit de Gouden Koterhaak, Felix Allaer en Hector Andries en Bertha in de Lustigen hoek. Op Bovendries, op de Mot en kermis 'te steenweg' zorgden in die periode negen herbergen voor drank en vermaak: bij boerke Cooreman, in de Kam, bij Cobbautens, bij Botjes, bij Alfons Van der Biest, in de Groenen Bak, in 't Rolleken, bij Dolf Jacob en in 't Wijnhuis. In deze laatste 'zou' Jan de Lichte nog vertoefd hebben. (1)

Ook de Processieweg bleef niet achterwege. Florent Coppens, zoon van Constantinus nam het initiatief een kermis in te richten. Het gaf de jonge mannen gelegenheid een liefde te vinden en vrij vlug kreeg deze wijkkermis een passende naam: 'Kermis Liefkeshoek.'

Onze dorpsgenoot, Albert Sonck wijdde in zijn 'Herinneringen aan Heldergem' een versje aan dit gebeuren.(2)

*'Op Liefkeshoek, heel vroeg in 't seizoen,
de zon was 't pas gewoon volop te schijnen.
Kwam 't jonge volk een zomerlief opdoen,
't leven was te mooi om zo te blijven.'*

De twee herbergen op de Liefkeshoek.

Initiatiefnemer van de kermis, Florent Coppens huwde in 1923 met Maria Julia Groebbens (dochter van Klok Tist) en week uit naar Moeskroen, waar hij samen met enkele dorpsgenoten in de steenbakkerijen werkte.

De laatste *'Liefkeshoekkermis'* die ik mij herinner was in 1938. *'Bij Ristaus'* mijn grootouders was het *'pintjendek'*. Elke klant kreeg bij zijn pint een gratis *'mastelle'*. De kermis werd onder tusschen verplaatst van de lente naar de zondag vóór Kerstmis. De aanwezigen vermaakten zich bij het *'bakschieten'* naar zelfgekweekte hanen en konijnen.

De wedstrijd was pas geëindigd of het gezellige gekeuvel werd onderbroken door brandalarm. Enkele honderden meter verder waren de vlammen zichtbaar aan de woning van slager Alfons De Cooman. Iedereen spoedde zich naar de plaats van het gebeuren.

In de gelagzaal was het stil en werden de lege pinten opgehaald. Een droevig slot voor de laatste *'Liefkeskermis'*.

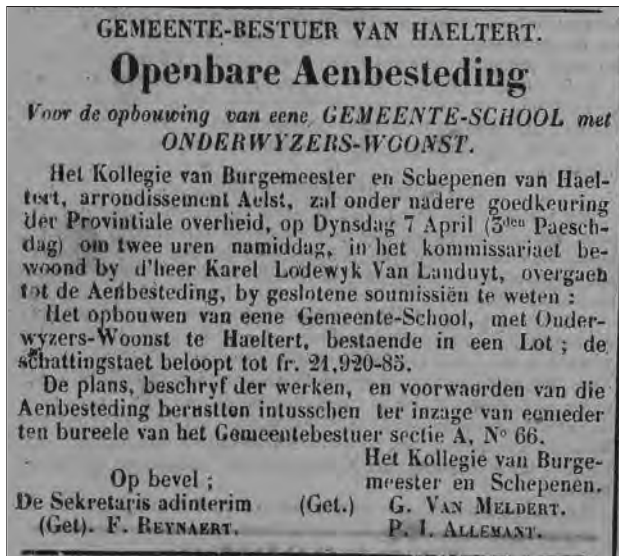
Enkele maanden later verdwenen ook de twee herbergen. Alleen de specerijwinkel, gerund door Donaats zoon Petrus De Troyer, bleef open. Petrus was ontvanger bij de C.O.O. (Commissie Openbare Onderstand) en werd verplicht een keuze te maken tussen de winkelactiviteit en de gemeentelijke dienst. Hij koos voor de zekerheid. Zo verdween ook dit typische dorpswinkeltje.

Roger De Troyer

- 1- R.De Troyer, *'Wijkkermissen'* in *Mededelingen HK*, nr. 1, 2007
- 2- A.Sonck, *'Herinneringen aan Heldergem'* in *Mededelingen*, nr. 1,2,3 en 4, 1991

Haaltert – 150 jaar gemeentelijk onderwijs

Het is ruim 150 jaar geleden dat de gemeenteraad onder voorzitterschap van de liberale burgemeester Gustaaf Van Meldert besliste een gemeentelijke lagere school op te richten op de Hoogstraat, dit volgens de nieuwe wet van 24 maart 1842. Door die wet ontstond een vinnige strijd tussen het katholiek en het gemeentelijk onderwijs.

Aanbesteding Gemeenteschool

Gedenksteen burgemeester Gustaaf Van Meldert

In de kranten verscheen een openbare aanbesteding en hetzelfde jaar (1863) werd een eerste steen gelegd en werd de gedenksteen ingemetseld als blijvende hulde aan burgemeester Van Meldert.

Het gemeentelijk onderwijs startte in 1864 en Karel Van Gutte was de eerste hoofdonderwijzer. Zijn dochter Avidia, hulponderwijzeres, kreeg de opdracht de meisjes te onderwijzen.

Hoogstraat met schoolhuis (rechts: woonst Henry Van de Velde, molenbouwer)

In de Burgerlijke stand vinden wij ook ene Franciscus De Smedt vermeld als 'schoolonderwijzer'. Hij werd geboren in Haaltert op 23-05-1799 en stierf op den Bruul op 04-06-1877. Bij zijn tweede huwelijk in 1848 werd hij vermeld als landbouwer. Wij weten niet of hij ook actief was in het gemeentelijk onderwijs.

Door het succes van het gemeentelijk onderwijs verminderte het aantal leerlingen in de katholieke scholen sterk en er kwam protest van de kerk en de katholieke politici. In 1879 ontstond een hevige schoolstrijd. Men noemde het: 'het gevecht voor de ziel van het kind'. Van katholieke zijde sprak men van een ongelukswet: 'Geene huisvader, geene huismoeder, mogen volgens consciëntie hunne kinderen plaatsen op eene openbare school die aen het bebeer der wet onderworpen is.'(1)

Enkele jaren later nam het katholiek onderwijs opnieuw het voortouw. De eens zo bloeiende gemeenteschool zag het aantal leerlingen dalen van 300 tot een 50-tal.

Voor de bouw van het klooster met zijn lagere school en ouderlingentehuis in de Bruulstraat gaf men op diverse plaatsen onderricht in 1879 aan een 400-tal leerlingen. Ondermeer in 'In den Ester', een herberg op het Bruulplein, in de hoeve Petrus Coppens-hoek Bruulmuisstraat, in een woning op de Keiberg en in het weeffabriek van burgemeester Van Meldert op de Houtmarkt.

Later werden ook de leegstaande klassen van de gemeenteschool toegewezen aan de vrije school, onder impuls van onderwijzer Philemon Muylaert.

Lodewijk baron de Sadeleer

burgemeester
Gustaaf Van Meldert

Eén van de eerste leerkrachten en schoolhoofd van de 'jongensschool' was M.Meul (1879-1892). Hij werd bewierookt in de pers: *'Haaltert: De Katholieke onderwijzer M.Meul, vijf zijner leerlingen naer 't Concour zendende, heeft er vier schoone diploma's behaald. En de officiële meester, die in de wolken is gesteld door de liberale gazetten? Wij vinden nergens een diploma ter eere zijner school!'* (2)

Ook de Haaltertse volksvertegenwoordiger, Ludovicus de Sadeleer, bevocht de beslissingen van de liberale regering: *'altijd zag men hem op de eerste rangen staan om de onderwijswet van 1879, terecht de ongelukswet geheten, met woord en daad te bevechten'* (3).

In de Katholieke pers werden de 'Geuzenscholen' ver-
guisd: *'De Francmassons hebben drij krachtige mid-
dels om het volk God- en zedenloos te maken: de
gevangenissen, de kazerns en de Geuzenscholen... Het
moet overal gezeid, herzeid en uitgeplakt worden tot-*

dat de menschen weten dat het Geuzenonderwijs jaarlijks kost per persoon 20 fr, per gezin 100fr. De gemeenten uit het kanton Herzele moeten dan jaarlijks betalen: Haaltert 66960 fr, Heldergerm 21320 en Kerkxken 31000 fr. (4).

In Katholieke kringen werd 'de schoolpenning' boven de doopvont gehouden. De actie had tot doel financiële middelen te vergaren voor de uitbouw van het Katholieke onderwijs en dit vooral om ook de minstbedeelden gelegenheid te geven school te lopen. De gelden werden verzameld op allerlei feestelijkheden, acties aan de kerkportalen, omhalingen in de kerk, enz.

In een krant vonden wij een mooie aankondiging van dergelijke actie in Haaltert. (5)

Een week later werd in dezelfde krant de loftrompet geblazen over deze activiteit: *'t Haaltert, daar is een menigte volk geweest, en de studenten uit 't collegie van Geraardsbergen halen eer van hun stuk. Vergeten wij d'harmonie van Haaltert niet, die d'openingstukken met veel kracht, eenheid en muzikaal gevoel heeft uitgevoerd. De talrijke Aalstenaars, er aanwezig geweest, zijn komen verklaren dat zij zelden een aangename feest hebben bijgewoond. Op vele paatsen zijn de gewone ontvangsten iets of wat ontoereikend, en daarin wordt voorzien door d'eene of d'andere feest, ten profijte van 't Vrij Onderwijs.'*

Ondertussen kwam er in Haaltert een katholiek gemeentebestuur en de gemeenteschool werd eind 19e eeuw beheerd door een 'schoolcomité', onder voorzitterschap van de pastoor. De gemeente bleef eigenaar van het gebouw. Het werd in feite een *'Aangenomen Vrije Katholieke Lagere School'*.

In 1893 werd door de Kamer van Volksvertegenwoordiging en de Minister van Openbaar Onderwijs het leerprogramma voor de lagere scholen vastgelegd (6).

Volgende eindtermen kwamen voor:

'Godsdienst en zedeleer: Gewone gebeden, grondwaarheden van het Katholiek geloof, manier van mis te hooren en van te biechten, Christelijke gebruiken, merkveerdigste gebeurtenissen van het leven van den goddelijken Zaligmaker, kleine catechismus, gewijde geschiedenis, ceremoniën der kerk, Christelijke beleefdheid in school, te huis, op straat en in de kerk.

Lezen: gewone letters, geschreven en gedrukt, lettergrepen, woorden, zinnen, hoofdletters.

Schrijven: op de lei, houding van het lichaam, arm, hand, griffel, ligging der lei, gebruik der lijnen, deelen van elk letter, ligging, grootte en vorm van elk deel. Enkele letters, cijfers, dubbele letters of hoofdletters.

Op papier: zelfde gang. Schoon geschrift in middelbare grootte, loopende geschrift (expédée).

Moedertaal: schriftelijke oefeningen, woorden, zinnen uitschrijven, woorden en zinnen dicteeren, woorden, zinnen, bijv. gebeden, van buyten schrijven. Brieven en verhalen opstellen.

Spraakoefeningen: Opzeggen van gemakkelijke stukjes, bespreken van welbekende voorwerpen, bespreken van de ceremoniën der kerk, processien, enz.-Bespreken van de zedelijke plichten der kinders.

Bijhoorige taal: Kennis van eenige meest gebruikte woorden, eenvoudige en gemakkelijke zinsneden.

Rekenen: De vier hoofdbewerkingen op de getallen van 1 tot 10, van 10 tot 20, van 20 tot 100. Eenheden, tientallen, honderdtalen, getallen beneden 100 verdeelen in eenheden en tientallen, samenstelling met 2, 3, 4 en 5 van 1 tot 100, aftrekking van 2, 3, 4 en 5 van 100 tot 1, vermenigvuldiging met 2, 3, 4 en 5 tot een produkt van 100, deeling door 2, 3 en 4 van getallen beneden 100.

Cijferen: de cijfers lezen en schrijven, getallen schrijven van 1 tot 100, schriftelijke bewerkingen op getallen beneden 100.

Metriek stelsel: de meter en onderdeelen, de vierkante meter, de liter, de gram, de frank en onderdeelen. Mondelinge en schriftelijke oefeningen

Teekenen: rechte lijnen, in alle richtingen, eerst alleen, dan tot eenvoudige figuren gebracht.

Zingen: gemakkelijke liederen, door de leerlingen in koor nagezongen.

Handwerk: (Voor de meisjes) Breien.

Aardrijkskunde: grenzen, bevolking, steden en bijzonderste dorpen, handel en nijverheid, kerkelijke en burgerlijke verdeeling, Rivieren, vaarten, ijzeren wegen.

België: grenzen, verdeeling in bisdommen en provinciën, ligging en hoofdsteden der provinciën, stroomen, geestelijke en burgerlijke overheden.'

Onderwijzers Emile Albert Flament, Romain Redant en schoolhoofd Philemon Muylaert, ca 1900

Philemon Muylaert (*miejester Mong*), volgde M. Meule op en bleef actief van 1892 tot 1922. Hij was gehuwd met Maria Leonie Muylaert en woonde op het Dorp (*in de Krebbe*). Zij kregen 6 kinderen. In het interbellum hadden zij een textielbedrijf waar er een 40-tal meisjes werkzaam waren. Zijn zoon Cyriel volgde in het spoor van zijn vader en werd schoolhoofd in Meldert. Hij was muzikaal zeer begaafd en dirigeerde bij verscheidene harmonieën, o.a. bij *'Kunst en Vermaak'* in Aalst en bij *'De Eendracht'* in Baasrode, bij *'Sint Cecilia'* in Erondegem en bij de maatschappijen in Erembodegem, Moorsel en Welle. Een andere zoon, Jozef, werd *'uitgever van reclamebladen'* en een derde, Louis, was vertegenwoordiger van de auto's *'Nash International'* en organiseerde transport. Eén van zijn collega's was Haaltenaar Romain Redant, in dienst van 1 april 1901 tot zijn op pensioenstelling op 1 oktober 1933.

Romain Redant bleef nog actief in het onderwijsgebeuren, want hij werd lid als vertegenwoordiger voor het vrij onderwijs van de in 1935 opgerichte *'Schiftingscommissie meest begaafden'*, samen met Dr. Benoit Hendrickx (geneeskundig lid) en Philemon Muylaert, vertegenwoordiger voor het officieel onderwijs. Een tweede collega was Emile Albert Flament (° Roesbrugge-Haringe, 1861 en + Haaltert, 1920 op het Dorp).

Na Philemon Muylaert kwam René De Smet (1922-1942), een rijzige figuur met onafscheidelijk opstaand gesteven hemdskraag en das of strikje. Hij woonde met zijn gezin in het *'schoolhuis'* op de Hoogstraat.

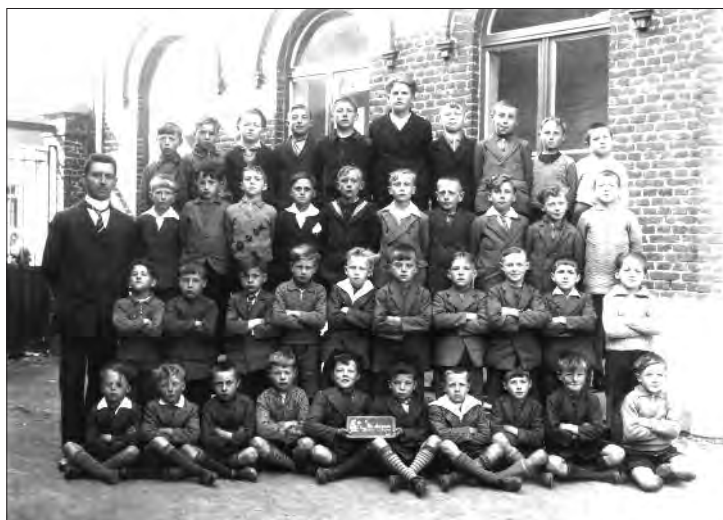
Wanneer de leerlingen rij per rij de school verlieten stond hij aan de poort en elke leerling groette heel beleefd met een *'dag meneer de directeur'*.

Directeur De Smet was een zeer gewaardeerde leerkracht en ook zeer sociaal. Vele noodlijdende dorpsgenoten hielp hij uit de nood, vooral in de oorlogsperiode.

In het interbellum fungeerden naast het schoolhoofd nog als onderwijzend personeel: in 1922, Juffrouw Muylaert ter vervanging van Aloïs Langelet, in legerdienst vanaf 1 augustus 1922. In december 1923 werd Georgette Wijnant aangesteld als vervangster van Martha Brack in ziekteverlof. In februari 1922 nam Jooris Hove (Nederbrakel) definitief de plaats in van mev. Brack.

In augustus 1924 kwam Pieter Pieterarens (Opbrakel). Martha Lauwereys kwam het onderwijzerskorps aanvullen in januari 1929 (In de rand van de raadsbeslissing staat: 'Beraadslaging vernietigd bij Kon. Besluit van 9 maart 1929, get. Burg. Ch. Lauwereys'). In 1938 verliet Juffrouw A. Fermon de gemeenteschool.

In 1936 kwam Gilbert Redant en werd Willy De Smet, zoon van directeur De Smet aangesteld.(7)

Klas met directeur De Smet, schooljaar 1933-34.

Zittend: Marcel De Cooman, Willy Van den Steen, Marcel Stalpaert, Omer Roelandt, Cyriel Matthijs, André Braeckman, Edmond Cortvriendt, Amedé De Leeuw, Richrd De Neve, Robert De Backer.

1ste rij: Jan Nerinckx, onb., Roger Renneboogh, Jozef Van Impe, ... Schouppe, Marcel Smet, Romain Van Damme, onb., Cyriel Van den Stock, Henry Noteboom

2de rij: Raymond De Schutter, Oscar Wijnant, Louis Claes, ... De Smedt, ...Coppens, Urbain Ringoot, Gustaaf Welleman, ...Grootvriendt, Achiel Dooremont,

3de rij: Maurice Elskens, ...De Saedeleer, André Thys, onbekend tot de laatste: Isidoor Daenis.

Directeur De Smet met de leerlingen op de speelplaats (bloemenhulde)?
Achteraan: Mr Van Vaerenbergh en Mr. Hove.

Onderwijzerskorps ca. 1930
v.l.n.r.: Pieter Pieterarents, Wies Langelet, directeur De Smet, Octaaf Baeyens, Georges Hove, Octaaf Van Vaerenbergh, Martha Lauwereys en Herminne Taeleman.

“Het vrolijk korps in 1937”
zittend: Martha Lauwereys, Pieter Pieterarents, René De Smet, Octaaf Van Vaerenbergh, Octaaf Baeyens
Staande: Jan De Gheest, Clement Van de Weghe, Gilbert Redant en Gilbert Van Overwaelle.

René De Smet was directeur van de generatie onderwijzers die vele van onze lezers nog gekend hebben, o.a.: Octaaf Van Vaerenbergh, Clement Van de Weghe, Octaaf Baeyens, Gilbert Van Overwaelle, Gilbert Redant, Martha Lauwereys, Albert Redant en Paul Scheerlinck. Na 1945 vervoegde Julien Van Overwaelle het korps.

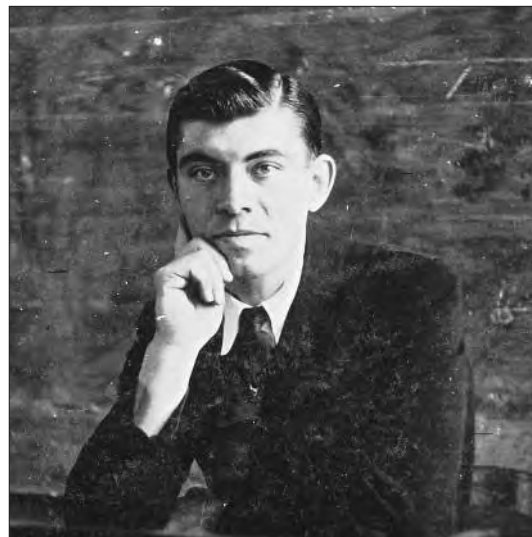
Gilbert Redant herinneren wij ons nog als dialectkenner en als de drijvende kracht, toondichter en zanger van het vermaarde Vreda-cabaret. Hij was tevens medeoprichter van de Heemkundige Kring.

Albert Redant, eveneens een muzikale duizendpoot, volgde Clement Boeykens op als directeur van het Sint Maartensinstituut, afdeling Haaltert. Martha Lauwereys was de *‘strenge chef’* van de Openbare Bibliotheek die grondig controleerde of de (jonge) nieuwsgierige lezers niet *‘per abuis’* een III of IV genoteerde roman meenamen. Werde het ontdekt, dan was een leugentje om bestwil als *‘de roman is voor mijn oudere zus of broer’* vaak genoteerd.

Eén van de kinderen van directeur De Smet, Willy, studeerde voor onderwijzer en kwam in 1936 tot 1942 les geven in de *‘Aangenomen gemeenteschool’* te Haaltert. Later werd hij Directeur in het O.L.V. van Deinsbeke College te Zottegem. Hij vervulde een niet onbelangrijke taak in het COV (Christelijk Onderwijzersverbond), werd achtereenvolgens voorzitter van de plaatselijke vereniging Zottegem en vanaf 1957 tot 1982 gouvvoorzitter voor Oost-Vlaanderen.

Albert Redant

Willy De Smet

Een andere zoon, Antoine, geboren te Haaltert op 9 juli 1926 stapte ook in het onderwijs en werd directeur in de Rijksbasisschool in Gavere, waar hij nog steeds woont. Hij ontpopte zich als kunstschilder en beeldhouwer en is eveneens een gewaardeerde heemkundige. Zo heeft hij verscheidene historische studies gewijd aan de Scheldegemeente Gavere en omliggende dorpen (8).

Klas met meester Baeyens. Eén van de klaslokalen met de houten banken en de “rustieke verwarming”.

Clement Boeykens met E.H. Sabot in het SMI te Aalst in 1941 . Links bovenaan zien wij Albert D’Hondt.

Na de dood van René De Smet kwam Clement Boeykens, voorheen leraar aan het S.M.I. van Aalst, aan het hoofd van de gemeenteschool. Hij vervulde de functie tot 1972, ook na de overname van de gemeenteschool door het Sint-Maartensinstituut van Aalst in 1967.

Ondertussen bouwde men in de Middelkouter een nieuwe lagere school die ingehuldigd werd in 1983.

De oude gebouwen van ‘de gemeenteschool’ gingen tegen de vlakte en maakten in 1985 plaats voor het Administratief Centrum dat tot vandaag de gemeentediensten herbergt.

Uit De Oude Doos ...

IN HET JAAR ONZES HEEREN 1872

Richtlijnen voor leerkrachten (*)

De leerkrachten moeten iedere dag de lampen bijvullen en de schoorsteen vegen.

Iedere leerkracht moet een emmer water meebrengen en een bak kolen voor de behoeften van de schooldag.

Besteed veel zorg aan het maken van de pennen. Men kan de pennen aanpunten op de manier die het meest gewenst is voor iedere leerling afzonderlijk.

Mannelijke leerkrachten mogen per week één avond besteden aan het werven van een echtgenote, of twee avonden per week indien ze geregeld ter kerke gaan.

Na tien uur aanwezigheid in de school mogen de leerkrachten de resterende tijd besteden aan de lectuur van de Bijbel of andere nuttige boekwerken.

Vrouwelijke leerkrachten die huwen of zich op het slechte pad begeven dienen ontslagen te worden.

Iedere leerkracht zal bij elke uitbetaling een behoorlijk deel van zijn verdiensten opzijleggen om ervan te genieten in de jaren dat hij aftakelt; zo wordt hij geen last voor de gemeenschap.

Iedere leraar die rookt, alcohol in enigerlei vorm tot zich neemt, kansspelen bijwoont, herbergen bezoekt of zich laat scheren in een barbierswinkel, zal terecht aanleiding geven tot argwanende bedenkingen over zijn morele opvattingen, over de eerbaarheid van zijn oogmerken, over zijn onkreukbaarheid en rechtschapenheid.

De leerkracht die vijf jaar plichtsgetrouw en zonder fouten zijn taak heeft vervuld, kan een loonsverhoging van 25 cent per week ontvangen, mits akkoord van het Ministerie van Onderwijs.

(*) Deze tekst vond een bediende van het Ministerie van Onderwijs tussen de archieven.

Een vertrouwd beeld van de Hoogstraat en een onmiskenbare pijler in de ontwikkeling van de Haaltertse jeugd was verdwenen. Enkel heel veel jeugdherinneringen bleven bestaan.

Als toemaatje een merkwaardig document. Zeggen wij zoals in het luisterlied van Herman Van Veen: *Is dit een grap of om te huilen?*

WdL

1. SAA, De Werkman, 18 juli 1879
2. Idem, Land van Aelst, 10 oktober 1886
3. Idem, Den Denderbode, 28 mei 1882
4. Idem Land van Aelst, 2 oktober 1881
5. Idem Land van Aelst, 20 augustus 1882
6. Archief Kamer van Volksvertegenwoordiging, zitting van 30 november 1883
7. Archief gemeente Haaltert, Notulen Schepencollege 1922 e.v.
8. Met dank aan Antoine De Smet en Jan Baeyens voor foto's en informatie

Documentatiecentrum

Sint Goriksplein (ingang warandepark)

Open: elke 1ste zondag en elke 2de donderdag van de maand van 10-12u (niet in juli en augustus)

Wij danken:

Derry Steenhaut, Haaltert: marktliederen

Abel Adam-Lena Arijs, Haaltert: liedjesteksten, oorlogsliederen

Sylvain Arijs, Welle: foto's opgravingen Terjoden en Aquafin-werken Denderhoutem.

Suggesties i.v.m onze werking in 2014? Loop even binnen in ons archief op zondag 5 januari van 10-12u.

Wij toasten op het nieuwe jaar.

Weet iemand meer over deze foto en / of de personen?

"Haaltert souvenir 1918"

Procesverbaal te Haaltert 1865

Op 18 februari 1865 verschenen voor politiebeambte en schepen Jozef Peleman twee 'ruziemakers', Hector M., timmerman (27 j.) en Leander C. beiden actief in het onderwijs.

Beide heren kwamen van Aalst en dra vlogen de verwijten heen en weer. Leander C. suggereerde dat de gemeentescholen grote voordelen genoten, terwijl hij, als 'bijzondere onderwijzer' buiten de krijtlijnen viel. Leander C. weerlegde dit met klem en verweet Hector M. dat hij aan zijn verplichtingen niet vol-
daan had.

Blijkbaar keerde de rust terug want samen dronken zij 'in den herberg De Pelgrim bij Jan Van der Elst eenige flesschen bier' samen met een derde kompaan Heyman, die de ruziemakers wou 'kalmeren'.

Werkte het gerstenat tegendraads? Waarschijnlijk wel, want de scheldpartijen begonnen opnieuw. Volgens Leander C. was M. 'een sloeber, ne slegten, een onoozelen zeeker', waarop deze antwoordde: 'inden ik wilde, ik kon u ook verwijten dat gij nen hoerenbok zijt'.

Bij het verlaten van de herberg werd het steeds erger en vielen er klappen 'Hector M. na hem slagende met zijn regenscherp heeft Leander C. hem vast genomen en in zijn duim gebeten, die zeer gewond was'. Het was zo erg, noteerde de politiebeambte 'dat zelfs twee dozijn aardepijpen welke Heyman droeg, door hunne worsteling zijn gebroken geweest'.

Het is onvoorstelbaar dat onze politiemensen zich vandaag zouden moeten bezighouden met dergelijke akkefietjes.

Bron: RAB, Haaltert Modern, briefwisseling Gemeentebestuur

WdL

Het Kerstgebeuren wordt gevierd in Haaltert

- Kerstkribbententoonstelling in het HaBe (WE van 14 december tot 5 januari)
- Kerstnocturne in het MINI Museum Mussenzele (vrijdag 20 en zondag 22 december vanaf 17u)
- Kerstmarkt op het Sint Gorikspein vanaf 17u (zaterdag 21 december)
- Vlaanderen zingt Kerst in de Sint-Gorikskerk (donderdag 26 december om 19 u)

Haaltert – 19de eeuwse ode aan onze parochiekerk

Deze week naar Haaltert geweest, langs dien vruchtbaren ajuinkauter, waar men links d'Osbroeken heeft en rechts dat schoone uitzicht op de stad Aalst en op hare grootste majestueuze St.Martinuskerk. Dezen tijd van 't jaar worden de velden verrukkelijk schoon, alles is geschikt tot het vieren der Meimaand.

In ons Vlaanderen terugkomend van verre reizen en daar de schoone weilanden ziende en zoover het oog kan reiken, die kouters en akkers zoo kunstig in perceelen gelegd en elk met een verschillig groen afgeperkt, men roept uit: Ja, God heeft ons een schoon Vaderland gegeven. Wij zouden met Duitschland of Frankrijk niet willen verwisselen!

Het was tot Haaltert op de uitvaart van een brave Christelijke huisvrouw, gelijk Vlaanderen er God dank, zoo velen telt. Zulke vrouwen staan hoger aangeschreven bij den Heer dan iemand die over Steden, Provinciën en Landen heerscht! En zulk een vrouw was de weduwe Van den Steen, zuster van wijlen den Eerw. Heer Sterkx, die 't Aalst als Pastoor van 't Gasthuis zulk gezegend aandenken heeft gelaten.

't Was lang dat wij de kerk van Haaltert niet hadden teruggezien. Men weet dat op

Vastenavond 1869 d'oude kerk afbrandde; het was een verlies, maar dit verlies is ruimschoots hersteld. In 1870 werd de eerste steen gelegd eener nieuwe groote gothieke kerk. In 1872 had de wijding plaats. Men bewonderde met recht dien slanken prachtigen gebouwen Kruistempel.

Niets dat 't Gothiek overtreft voor de kerken, alles reikt er naar den hemel, die spitse vensters, die zwierige kolommen op bloemen eindigende, waaruit de pijlers naar omhoog schieten, om het gewelf, dat het firmament verbeeldt te ondersteunen.

Tegenwoordig is de kerk versierd met zulk een kunstsmaak dat het waarlijk een reisje naar Haaltert weerd is voor de kerk alleen! Den Hoogen Autaar, welk fijn snijwerk, 't is als kant. In plaats van 't gebouw te bedekken, die Autaar verlevendigt de kerk. En boven en rond den Autaar, die rijk geschilderde vensters, welk prachtig uitzicht! Langs weerskanten van het koor die prachtige zittingen in hout gesneden en die statige en deftige Communiebank.

Links is de Autaar der Moeder Gods, ook kunstig geteekend en fijn afgewerkt. Rechts den Autaar van Sint Laurentius, van dien grooten Martelaar, op eenen gloeienden rooster gelegd, aldus gemarteliseerd en derhalve niet zonder rede de machtige Patroon tegen brandwonden en 't tegen den brand in 't vlas. Voeg daarbij de schitterende brandglazen in 't kruis der kerk en die biechtstoelen, al wat lief en schoon is. Den preekstoel, dat grootsch gewrocht dat met onafzienbare gothieke versiersels in d' hoogte stijgt, die preekstoel waarop men de beelden

aantreft der vier Evangelisten, van den H. Joannes den Dooper, van Mozes. En dan de welluidende orgel met zwerige en oogstrelende kast en ge zult een gedacht hebben wat de kerk van Haaltert is! Meester Lippens van Gentbrugge, ervaren beeldhouwer, gij hebt weerdiglijk uwen naam gehecht aan de kerk van Haaltert.

Hoe gelukkig zijn de gemeenten, die edelmoedig en christelijk geschaard zijn rond hun parochiekerk. Wij zeggen edelmoedig en tot Haaltert is er een groote edelmoedigheid geweest. Men heeft er begrepen welk verdienstelijk werk het is den Tempel van den Allerhoogsten te helpen bouwen en versieren.

Ingekorte versie van een artikel verschenen op de voorpagina van Het Land van Aelst, 24/04/1887.

Misschien is het interessant, bij een uitvaart of misviering, even rond te kijken naar het mooie interieur van onze parochiekerk en dan zal je merken dat deze 19de eeuwse penneridder het nog niet zo slecht omschreven heeft.

Bij de bouw werd er smalend gezegd (of was het met een tikkeltje jalouzie?): Haaltert, klein dorp, maar een kerk met kathedraalallures!

Meer over de bouw van de Sint Gorikskerk: zie Mededelingen HK Haaltert, Bijdrage tot de geschiedenis van de St. Gorikskerk, 1986, nr. 2

WdL